

BIA

อุดมคติของ โพรธิสต์ว์

www.dhamma4u.com

ธรรมะใกล้มือ

ลำดับที่ ๓ / ๕๓

ธรรมะเล่มน้อย

เป็นหนังสือธรรมะขนาดพกพารายเดือน ๑๒ เล่ม ๑๒ เดือน เพื่อเจริญสติและแสวงหาปัญญาเบื้องต้น สำหรับผู้ไม่มีเวลาศึกษาเนื้อหาโดยละเอียด สามารถมีส่วนร่วมได้โดย

๑. ผู้ที่อ่านแล้วคิดว่าดีมีประโยชน์ โปรดส่งมอบให้แก่ผู้อื่นต่อ เปรียบดังท่านให้ทาน

๒. สนับสนุนการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อยตามกำลัง

๓. เลือกจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มน้อย เพื่อเผยแผ่ในวาระต่าง ๆ เช่น งานวันขึ้นปีใหม่ งานวันเกิด งานสมรส งานเฉลิมฉลอง งานบุญ งานศพ ฯลฯ โดยสามารถเลือกเอาเฉพาะ ส่วนที่เป็นธรรมบรรยายและพิมพ์บางส่วนเพิ่มเติมได้

ธรรมะดี ๆ มีติดตัวไว้ เพื่อเจริญสติและปัญญา

ร่วมเป็นเจ้าของภาพพิมพ์ธรรมะเล่มน้อยได้ที่

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

โทร. ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐

BUDDHADASSA INDRAPANNO ARCHIVES FOUNDATION

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

อุดมคติของโพธิสัตว์

พุทธทาสภิกขุ

บรรยายเมื่อวันที่ ๓๑ เดือนธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

อุคมคติของโพธิสัตว์

.....

การบรรยายในวันนี้ซึ่งคิดกันเมื่อวานว่าจะเป็นการถามและตอบปัญหานั้น ขอเปลี่ยนแปลง เพราะว่าได้นัดกันไว้กับบุคคลคนหนึ่งว่าจะมีการบรรยายและเขาก็ได้มา เป็นอันว่าต้องมีการบรรยายซึ่งจะบรรยายให้มีประโยชน์พร้อมกันทั้งสองฝ่าย คณะที่มาตามนัดนั้นเป็นคณะอาจารย์พยาบาลคือการพยาบาลในทางการแพทย์ เลยถือโอกาสพูดเรื่องที่ฟังร่วมกันได้เสียเลย ขอให้ตั้งใจฟังให้ดี การบรรยายในวันนี้มีหัวข้อว่า “อุคมคติของโพธิสัตว์” ความมุ่งหมายอย่างหนึ่งมันอยู่ที่ว่ามีผู้ขอร้องให้บรรยายเรื่องที่จะทำใ้บุคคลชอบทำางานและโดยเฉพาะผู้ที่เป็นแพทย์เป็นพยาบาลก็มีปัญหาที่ว่าทำงาน ไม่สนุก จึงถือโอกาสนี้บรรยายเรื่องที่จะทำงานให้สนุก

พร้อมกันไปในตัวโดยหัวข้อว่าอุดมคติของโพธิ
สัตว์ดังที่กล่าวแล้ว

ครั้งแรกจะต้องพูดกันถึงคำว่า “**พระโพธิ
สัตว์หรือโพธิสัตว์**” เสียก่อน ถ้าเป็นอย่าง
เถรวาท โพธิสัตว์ก็คือผู้ที่บำเพ็ญตนเพื่อจะเป็น
พระพุทธเจ้า บำเพ็ญบารมีอย่างนั้นอย่างนี้
โน้นให้พอแล้วก็จะกลายเป็นพระพุทธเจ้า ถ้าเป็น
อย่างมหายานก็ว่าพระโพธิสัตว์ก็หมายถึงการ
อุทิศตนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นเพื่อลดความ
เห็นแก่ตน อุทิศชีวิตเพื่อบำเพ็ญประโยชน์แก่
ผู้อื่นนั้นมันก็ลดความเห็นแก่ตน ลดความเห็น
แก่ตนจนในที่สุดก็หมดความเห็นแก่ตนก็เป็น
พระอรหันต์หรือเป็นพระพุทธเจ้าได้เหมือนกัน
แต่ว่าก็ต้องการเป็นเพียงแก่พระอรหันต์. นิพพาน
ก็แล้วกัน มันก็เลยมีผลเหมือนกันแหละ จะ
เป็นอย่างเถรวาทก็เพื่อลดความเห็นแก่ตัวเพราะ

ว่าบารมีก็ข้อ ๑๐ ข้อ ทั้งหมดนั้นก็เป็นการลด
 ความเห็นแก่ตัว ส่วนพระโพธิสัตว์ก็สมาทานศีล
 เพียงข้อเดียวว่าจะบำเพ็ญตนช่วยผู้อื่น ช่วยผู้
 อื่นจนคนสุดท้ายก็เลยเป็นการลดความเห็นแก่
 ตัวอยู่ในการช่วยผู้อื่น เราก็ก้าวได้ว่าการถือ
 อุดมคติของโพธิสัตว์นั้นก็คือการบำเพ็ญตนให้
 เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นเพื่อลดความเห็นแก่ตัวจน
 หหมดความเห็นแก่ตัวก็เป็นพระอรหันต์ ไม่ต้อง
 เอาถึงความเป็นพระอรหันต์นั้นเถอะเป็นเพียง
 เป็นคนที่ดีในโลก เป็นอริยบุคคลขั้นต้นๆ ก็ยัง
 ได้ก็ยังดีถมไปไม่ต้องพูดถึงการเป็นพระอรหันต์
 ทั้งที่ว่าการลดความเห็นแก่ตัวนั้นมันช่วยบรรลु
 ความเป็นพระอรหันต์ การบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่น
 มันลดความเห็นแก่ตัว การบำเพ็ญประโยชน์ของ
 ตัวมันไม่ลดความเห็นแก่ตัว บางที่มันเพิ่ม ๆ
 ความเห็นแก่ตัว เราจงนึกถึงข้อนี้ว่าจะอยู่เป็น

พระต่อไปก็ดี จะสีกออกไปเป็นฆราวาสก็ดีจึงมีการบำเพ็ญชนิดที่เป็นการทำประโยชน์ผู้อื่นเพื่อลดความเห็นแก่ตัว ถ้าปล่อยไปตามเรื่องธรรมดาสามัญก็เห็นแก่ตัว ๆ แล้วก็เพิ่ม ๆ ถ้าตั้งใจว่าจะบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นไม่บำเพ็ญประโยชน์ตัวมัน ก็เป็นการลดความเห็นแก่ตัว นั้นมันจึงหมดกิเลสเดินไปในทางของพระอรหันต์ การบำเพ็ญประโยชน์ผู้อื่นนี้ก็นึกถึงเรื่องการช่วยผู้อื่นอย่างใดก็ได้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วยให้เขาออกจากความทุกข์และความตาย ถ้าอย่างนั้นมันก็พูดได้เลยว่าวิชาการแพทย์ก็เป็นวิชาที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดในการที่จะช่วยเหลือผู้อื่น

พระพุทธเจ้านั้นเป็น **สพฺพโลกตักฺกิฉฺฉโก** เรียกเป็นบาลีว่า **สพฺพโลกตักฺกิฉฺฉโก** เป็นนายแพทย์ผู้เยียวยาโรคของสัตว์โลกทั้งปวง พระเถรอรหันต์องค์หนึ่งประกาศความข้อนี้นี้ ยืนยันความ

ข้อนี้ในที่สาธารณชน ข้อนี้มันก็เป็นความจริง
อย่างยิ่ง ถ้าดูให้ดีพระศาสนานั่นแหละเป็น
โรงพยาบาลของโลก พระพุทธเจ้านั่นแหละเป็น
นายแพทย์หรือจอมแพทย์ พระสงฆ์ทั้งหลายก็
เป็นแพทย์ลูกน้องเพื่อเยียวยาโรคของสัตว์โลกทั้ง
ปวง หยูกยาก็คือธรรมะ ธรรมโอสธที่จะแก้ไข
เยียวยาโรค เราก็มียุคมีโรงพยาบาล มีนายแพทย์
มีหยูกยา แล้วก็มีการกระทำชนิดที่เป็น
การเยียวยาโรคของสัตว์โลกทั้งปวง ธรรมะปฏิบัติ
แล้วกำจัดความทุกข์ทั้งปวง ความทุกข์ก็เป็นโรค
อย่างยิ่ง ถ้าคุณจะเป็นภิกษุต่อไปไม่ได้ลาสิกขา
ก็ขอให้ถือว่าเป็นนายแพทย์คนหนึ่งโดยตรงใน
โรงพยาบาลโลก ถ้าสึกออกไปก็เป็นตามที่จะเป็น
ได้จะมากหรือน้อยเท่าที่จะทำได้จะช่วยได้ เราก็ก
จะได้ประโยชน์อย่างเดียวกัน ไม่เห็นแก่ตัวแล้วก็
อธิษฐานจิตต่อไปว่าเราจะทำความพอใจ ชื่นใจให้

แก่เพื่อนมนุษย์เสมอไป ไม่เห็นแก่ตัวเฉยๆ มันก็ยังไม่มีความหมายอะไรนักแต่จะทำให้ผู้อื่นได้รับความปลอดภัย ชื่นอกชื่นใจ สบายเป็นสุขตลอดไปเลย แม้เป็นฆราวาสก็ทำตามที่ฆราวาสจะทำได้ มีคนเจ็บไข้ก็สามารถพุดจาให้เขาสบายใจทั้งที่เจ็บไข้ ข้อนี้ควรจะเป็นกิจเป็นหน้าที่หรือเป็นหลักสูตรของนายแพทย์ทั่วไปตามโรงพยาบาลนั้นแหละ แพทย์ทุกคนตามโรงพยาบาล นางพยาบาลทุกคนตามโรงพยาบาลควรจะมีความรู้ ธรรมะๆ สำหรับรักษาเยียวยาโรคทางจิตใจ อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้เขาสบายใจ รู้ธรรมะแล้วมันไม่กลัวตายไม่กลัวเจ็บไม่กลัวไข้ เข้มแข็งกล้าหาญ ไร้เรงเลยไม่มีความทุกข์เพราะความเจ็บไข้ นายแพทย์ไม่ควรจะรู้แต่เรื่องแพทย์รักษาโรคทางกายอย่างเดียว นายแพทย์ควรจะรู้จักรักษาหรือบรรเทาโรคทางจิตใจ นางพยาบาล

ก็เช่นเดียวกัน มันก็ช่วยให้คนเจ็บไข้กัฬาหาญ
 ฆ่าเริง ไม่กลัวตายไม่เป็นทุกข์ ถ้าตายก็ตายดีถ้า
 หายก็หายเร็ว นี่ขอให้เข้าใจกันอย่างนี้ว่านาย
 แพทย์ก็ดีนางพยาบาลก็ดีที่มีความรู้ในทางธรรมะ
 โดยแท้จริงนั้น จะช่วยพุดจาให้คนเจ็บนั้นไม่เป็น
 ทุกข์ๆ หัวเราะเยาะความตาย หัวเราะเยาะ
 ความเจ็บไข้ ไม่เป็นทุกข์ ถ้าจะหายมันก็หายเร็ว
 หายเร็วมากเพราะจิตใจมันดี นี่ถ้าว่าจะตายมันก็
 ตายดี คิดดูสิ ตายดีที่สุดตายอย่างไม่กลัวตาย
 ตายอย่างไม่เป็นทุกข์นี้ก็ตายดี หายก็หายเร็ว ถ้า
 ตายก็ตายดีตลอดเวลา นั่นก็ไม่เป็นทุกข์ นี่มัน
 เป็นประโยชน์ยิ่งใหญ่มากว่าการหายทางกาย ทาง
 โรคทางกายเสียอีก เพราะการหายโรคทางกาย
 นั้นจิตใจยังเป็นทุกข์อยู่ก็ได้ มันก็เกือบจะไม่
 ค่อยจะนำชีนใจอะไร ไม่ตายหายจากโรคทางกาย
 แต่จิตใจยังเป็นทุกข์มันก็เท่านั้นแหละ ถ้า

สามารถทำให้เขามีจิตใจไม่เป็นทุกข์ด้วยนะมันจึงได้ผลที่สุดเรียกว่าชั้นเลิศ เดียวนี้ ทั่วๆ ไปนี้ก็เหมือนกันนะ ถ้ามีชีวิตอยู่ ทุกคนมีชีวิตอยู่แต่เป็นทุกข์ เป็นทุกข์ทรमानะมันจะดีอะไร แม้จะรอดชีวิตอยู่แต่เป็นทุกข์ทรमानอย่างนี้มันก็ตายเสียดีกว่า มันจึงมีบางคนฆ่าตัวตายเพราะไม่อยากจะทนทุกข์เพราะความทุกข์มันไม่ไหว มันไม่น่าทน ช่วย使他ไม่เป็นทุกข์หรือหายโรคทางจิตใจก็ดีหรือสูงสุด เป็นการช่วยที่สูงสุด

จะเล่าให้ฟังเรื่องส่วนตัวสักหน่อย ผมนี้บอกคนทั้งหลายว่าถ้าจะได้บุญกุศลอันสูงสุดเนี่ยจงช่วยให้เขารู้ธรรมะเถิด สร้างโรงเรียนก็ยังไม่ใช้กุศลสูงสุด สร้างโรงพยาบาลตามธรรมดา สร้างวันนี้ก็ยังไม่ใช้กุศลสูงสุด เพราะเพียงแต่ช่วยให้เขารู้หนังสือหรือรอดตายแต่ยังมีความทุกข์อยู่ ถ้าสร้างโรงพยาบาลแบบของพระพุทธเจ้า คือ

ทำให้เขารู้ธรรมะนี้มันไม่เป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นมันจึงเป็นกุศลสูงสุด ฟังให้ดีนะผมพูดว่ากุศลสูงสุด แต่มีคนที่เป็นอย่างใ้ไรก็ไม่รู้มันบิดคำพูดเป็นอย่างอื่นไปเสีย เมื่อผมไปนอนเจ็บอยู่ที่โรงพยาบาลเชียงใหม่ คนที่ไปเยี่ยมหรือไปธุระอะไรก็ไม่รู้ที่เป็นคนเคยพูดเคยจากัน นะ พูดกันอยู่ข้างนอกดั่งลั่นไปหมดว่า ทำไมว่าสร้างโรงพยาบาลไม่ได้บุญแล้วทำไมมานอนเจ็บอยู่ที่นี้ คุณฟังดูสิมันบิดพลิ้วคำพูด เราว่าไม่ใช่กุศลอันสูงสุดแต่ไม่ได้กล่าวว่าเป็นกุศลหรือบุญเสียเลย แต่ไม่ใช่สูงสุด เขากลับไปหาว่าไม่ได้บุญ ว่าผมว่าไม่ได้บุญ นี่บาปอย่างนี้ผมได้รับเสมอหลายเรื่องหลายราวหลายสิบเรื่องก็ว่าได้ พูดอย่างนี้ก็ไปพลิกนิดหนึ่งเป็นอย่างโน้นแล้วก็ชวนกันด่าก็มี ไม่ใช่กุศลอันสูงสุดถ้ากุศลอันสูงสุดต้องช่วยให้เขาพ้นจากทุกข์ในทางจิตใจ โรงเรียนก็ยังช่วยไม่ได้

โรงพยาบาลธรรมศาสตร์ก็ยังช่วยไม่ได้ เว้นไว้
 แต่จะเป็นโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้ารักษา
 เยียวยาโรคคือกิเลส ความทุกข์ให้หมดไป นี้จะ
 เรียกว่าเป็นกุศลอันสูงสุด ตั้งจิตอธิษฐานว่าเรา
 แต่ละวัน ๆ จะต้องทำอะไรที่让别人ได้รับความ
 พอใจชื่นอกชื่นใจอย่างยิ่งครึ่งหนึ่งเสมอ อย่าง
 น้อยในครึ่งหนึ่งเสมอ นี่มันเป็นเรื่องฝึกหัดนิสัย
 ให้เห็นแก่ผู้อื่น ให้เห็นแก่ผู้อื่น ให้ผู้อื่นได้รับ
 ความพอใจ อย่างผมนี้มีสุนัขบ้างมีไก่บ้างมีอะไร
 บ้างนี่ก็คือเป็นบทเรียน ทำอย่างไรเสียก็ช่วยให้
 มันสบายใจวันละครั้ง ๆ ให้กินบ้างอะไรบ้างเป็น
 บทฝึกหัดที่ว่าจะเอาใจใส่ผู้อื่นให้เกิดโอกาสในการ
 เสียสละความสุขส่วนตัวทำให้เกิดประโยชน์แก่ผู้
 อื่นหรือแก่สัตว์อื่น นี่เป็นวัฒนธรรมโบราณของ
 ชนชาติไทยครั้งไหนเท่าไรไม่ทราบ แต่ที่เคยเห็น
 ว่าเป็นของชนชาติไทยมาแต่โบราณ มันจะต้องมี

การทำให้ผู้อื่นสบายใจ ให้สัตว์อื่นได้รับประโยชน์ และสบายใจอย่างน้อยก็ครั้งหนึ่งในวันหนึ่ง คราวหนึ่งไปที่นครศรีธรรมราชมีชายชื่อกคนหนึ่ง ที่พักอยู่ในวัดที่ผมไปพัก แกจะฉันท้าวกก็เอาข้าว ที่ปนกับหรืออะไรบ้างไปวางๆ ที่ทางมดเดิน ที่ทางมดมันเดินเป็นมดแดงให้มันกิน ผมถามว่า มันทำอะไร คุณทำอะไร บอกทำอย่างนี้เพื่อให้ ทานก่อนการกินเองเสมอ ก่อนการที่จะกินเอง จะต้องมีการให้ทานให้ผู้อื่นสบายใจเสมอ มัน เป็นวัฒนธรรมโบราณแต่แกก็ถือมาปฏิบัติมาโดย ไม่ต้องคิดว่ามันเป็นวัฒนธรรมหรือเป็นอะไร แต่ เชื่อว่าดีและถูกต้องและพอใจก็ทำมาเป็นนิสัย อย่างนั้น

การช่วยผู้อื่น...เป็นลักษณะของมหาบุรุษ

การทำให้ผู้อื่นได้รับความสุขความพอใจ

เนี่ยมันเป็นลักษณะของมหาบุรุษโดยเฉพาะอย่างยิ่งพระพุทธเจ้าท่านช่วยให้โลก ให้สัตว์โลกได้รับความสุขได้รับความพอใจ การช่วยผู้อื่นพอใจ เกิดความพอใจนั้นเป็นลักษณะของมหาบุรุษ นี่ผู้ที่ เป็นนายแพทย์ที่ดี เป็นนางพยาบาลที่ดีมี โอกาสมากที่สุดจะทำให้ผู้อื่นได้รับความสบายใจ ตามอย่างพระพุทธเจ้า เขาจะเป็นแพทย์สังกัด กระทรวงสาธารณสุขก็ตามใจแต่ว่าขอให้นึกไว้อีก ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งคือส่วนจิตใจเนี่ย เขาเป็นนายแพทย์ ลูกน้อง เป็นนางพยาบาล ลูกน้องอะไรแห่งโรงพยาบาลของพระพุทธเจ้า เรียกว่า โรงพยาบาลโลก พระพุทธเจ้าเป็นนาย แพทย์ผู้เชี่ยวชาญโรคของสัตว์โลกทั้งปวง โรงพยาบาลของพระพุทธเจ้าจึงเป็นโรงพยาบาลโลก โรงพยาบาลช่วยคนทั้งโลกเพื่อประโยชน์แก่คนทั้ง โลก นายแพทย์ทุกคนก็เป็นนายแพทย์ของโลก

เพื่อช่วยโลกตามแบบของพระพุทธเจ้า ถ้าถือ
อย่างนั้นมันจะได้ประโยชน์ได้คุณค่ามหาศาลเพิ่ม
จากเงินเดือนที่ได้รับจากรัฐบาลอีกมากมายหลาย
เท่า ถ้าเงินเดือนๆ ละหมื่นเดือนนี้ได้หลายหมื่น
เลยล่ะในการที่เป็นนายแพทย์ในโรงพยาบาล
โลกอีกส่วนหนึ่งมันก็ควรจะได้ใจ ควรจะพอใจ
ควรจะมีกำลังใจในการที่จะประพฤติจะกระทำใน
ฐานะมันเป็นสิ่งที่มีค่ามากและมีค่าสูงสุดก็คือลด
ความเห็นแก่ตัว ลดความเย่อหยิ่งจองหอง ยก
ตนไว้สูงกว่าเพื่อนมนุษย์คนอื่น ไม่เป็นเพื่อน
เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน เดียวนี้ก็มาเป็นเพื่อน
เกิดแก่เจ็บตายด้วยกันมาเป็นเพื่อนทุกข์เพื่อน
ยากด้วยกันแล้วก็ช่วยเหลือให้เขาได้รับความ
พอใจ สบายใจ ก็ลดความเห็นแก่ตัว อะไรๆ ที่
ยึดถือเป็นตัวหรือเป็นของตัวเองมันก็ลดๆๆ นั้นมัน
เป็นการเดินทางไปในทางของธรรมะไปสู่ความ

เป็นพระอรหันต์หรือพระนิพพานโดยไม่รู้สักตัว
มันได้ประโยชน์เท่าไรขอให้ลองคิดดู เอาละ ไม่
ต้องเป็นแพทย์เป็นพยาบาลอะไรเป็นชาวบ้าน
ธรรมดาเนีย เมื่อคุณลาสิกขาออกไปเป็นคน
ธรรมดาเป็นชาวบ้านธรรมดาก็ทำเถิดสิ่งที่มันจะ
เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้เขาสบายใจ เป็นสุข
เย็นอกเย็นใจ ชื่นใจแล้วก็ทำเถิด มันจะเป็นการ
ลดความเห็นแก่ตัวเพื่อจะบรรลุคุณธรรมที่สูงขึ้น
ไปแล้วมันเป็นการทำประโยชน์แก่ผู้อื่นอย่างยิ่ง
อย่างสูงสุดสมกับที่ว่าเราเป็นมนุษย์ เป็นเพื่อน
เกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน อย่าอวดดีไปเราอยู่ใน
โลกคนเดียวไม่ได้อย่าอวดดีให้โง่เลย อย่าอวดดี
ว่ากูอยู่ในโลกคนเดียวในโลกได้ก็ไม่ต้องสนใจใคร
นะมันอวดดีอย่างโง่ โง่ยิ่งกว่าโง่ มันอยู่ไม่ได้คุณ
ไปลองคิดดู เขาจะมอบทั้งหมดทั้งโลกนี้ให้คุณ
ทั้งหมดทั้งโลกทั้งอะไรทั้งสิ้นแล้วให้อยู่คนเดียว

เข้าจะอยู่ได้หรือไม่ลองคิดดู มันก็อยู่ไม่ได้หรือ
 อยู่ได้ก็ไม่มีประโยชน์อะไร มันก็เหงาตาย มันก็
 อยู่ไม่ได้ บ้าตายเลย นี่เราอย่าไปคิดว่าเราจะอยู่
 คนเดียวในโลกได้ จงอยู่อย่างมีเพื่อนเกิดเพื่อน
 แก่เพื่อนเจ็บเพื่อนตายให้มาก แล้วก็ช่วยเหลือ
 เพื่อนเกิดเพื่อนแก่เพื่อนเจ็บเพื่อนตายไม่ต้อง
 พุดถึงว่ามนุษย์ทุกคนหรอก ให้มันลงไปถึงสัตว์
 เจริจฉาน ช้าง ม้า วัว ควาย หมู หมาก กา ไก่
 อะไรก็ตามให้มันเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายของ
 เราก็อช่วยมัน ช่วยเหลือมัน ส่งเสริมมัน รักษา
 เยียวยามันเมื่อมันเจ็บไข้ ยิ่งกว่านั้นก็ขอให้ลงไป
 ถึงสิ่งที่มีชีวิตอันสุดท้ายคือต้นไม้ต้นไม้พืชพันธุ์
 ธัญญาหารทั้งหลายคือเป็นพืชพันธุ์ไม้ทั้งหลาย
 ไม่ว่าต้นไม้ชนิดไหนมันก็มีชีวิตแล้วมันก็ไม่อยาก
 ตาย มันต้องการที่จะรอดที่พุดกันอย่างละเอียด
 แล้วเมื่อคืนก่อน มันมีความประสงค์ที่จะรอด

จากความทุกข์ทั้งนั้นแหละ อยากรจะมีความสุข อยากรจะรอดจากความทุกข์หรือรอดจากความตาย ดิ้นรนต่อสู้เพื่อไม่ต้องตายทั้งนั้นเหมือนกัน

ปรารถนาความสุขนั้นมันเป็นสัญชาตญาณซึ่งจะต้องมีในสิ่งที่มีชีวิต เราจึงตอบสนองเขาให้มีความสุขความพอใจความชื่นใจเพราะว่าเขาไม่อยากรจะตาย เพราะว่าเขาอยากรจะมีความสุข ได้สนองน้ำใจของสิ่งที่มีชีวิตอย่างนี้แล้วก็เรียกว่ามีจิตใจสูง มีจิตใจในขั้นของมหาบุรุษ ขอให้ทุกคนถือโอกาสช่วยให้เกิดความสุขความพ้นทุกข์แก่เพื่อนเกิดแก่เจ็บตายทั้ง ๓ ระดับ คือระดับมนุษย์ด้วยกัน ระดับสัตว์เดรัจฉาน ระดับต้นไม้ต้นไร่ซึ่งมันก็ไม่อยากรตาย สำหรับมนุษย์ด้วยกันมันก็มีทางที่จะช่วยได้หลายอย่าง จะช่วยด้วยวัตถุสิ่งของเงินทองก็เป็นการช่วย ช่วยรักษาให้พ้นจากเจ็บจากไข้ก็เป็นการช่วยแต่แล้วมันยังมีที่

ประเสริฐสุดก็คือว่าช่วยให้ไม่เป็นทุกข์ ยังไม่ตาย แต่ยังเป็นทุกข์เนี่ยมันยังไม่หมดปัญหา ช่วยให้หมดปัญหาคือช่วยอย่าให้เป็นทุกข์ **ผู้ที่จะเป็นมนุษย์ควรจะศึกษาระรมะไว้สำหรับดับความทุกข์ของตนเองและผู้อื่น** โดยเฉพาะพวกเป็นนายแพทย์ เป็นนางพยาบาลก็ควรศึกษาระรมะชั้นสูงสุด ชั้นลึกที่สุดละเอียดที่สุดให้ รอบรู้สามารถในการพูดจาชั้นลึกที่สุดให้คนเจ็บคนไข้เขาชื่นใจ เขาหายเร็วหรือเขาตายดี อยากจะให้รัฐบาลหรือกระทรวงสาธารณสุขนี้เขาเพิ่มหลักสูตรลงไป ในหลักสูตรการแพทย์ หลักสูตรนางพยาบาลก็ตาม ว่าต้องรู้ธรรมะถึงขนาดที่ปลอบใจคนให้พ้นจากความทุกข์ได้ ช่วยชี้แจงให้กล้าหาญร่าเริงไม่กลัวตายไม่กลัวเจ็บไม่กลัวไข้ หัวเราะเยาะความตาย หัวเราะเยาะความเจ็บไข้ก็จะทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ได้อย่างยิ่งทีเดียว

แล้วทีนี้ก็จะมาเข้าปัญหาแรกที่ว่าทำอย่างไรจึงจะไม่เป็นทุกข์ในเวลาที่ทำกรงานกลับเป็นสุขสนุกพอใจในเวลาที่ทำกรงานทั้งที่เหงื่อไหลไคลย้อย อยู่กลางแดด แต่เนี้การศึกษาของเราไม่สมบูรณ์ที่ ผมเรียกว่าสุนัขหางด้วน การศึกษาแบบสุนัขหางด้วน ไม่สมบูรณ์ เรียนแต่หนังสือเรียนแต่วิชาชีพหรือเรียนแต่ทำงานให้เป็นเท่านั้นแหละ แต่ไม่ได้สอนกันว่าจะเป็นมนุษย์กันให้ถูกต้อง อย่งไร อย่งต้องเป็นทุกข์อย่งไรและโดยเฉพาะ อย่งอย่งต้องเป็นทุกข์ในเมื่อประกอบอาชีพ นั้นเอง สอนหนังสือมันก็เป็นพื้นฐานให้ฉลาด พอเรียนวิชาชีพก็รู้จักทำอาชีพแต่พอไปทำอาชีพ เข้ามันเหนื่อยพอมันเหนื่อยแล้วมันก็เปลี่ยนความคิด เชื้อมาเหนื่อยทำไมไปทำอย่งอื่นดีกว่า ไปคอร์ปชั่นดีกว่า ไปอะไรที่ไม่ต้องเหนื่อยดีกว่า หรือชั้นเลวมันก็ว่าไปจ้ไปปล้นดีกว่า ดีกว่ามา

ไถนาทำนาอยู่อย่างนี้ ก็คือพวกอันธพาลทั้งหลาย อันธพาลทั้งหลายก็ไม่คิดว่าจะมาอาบเหงื่ออยู่ทำไม ไปจี้ไปปล้นนี้สบายกว่าสนุกกว่า รวยกว่าเร็วกว่า เนี่ยเพราะเหตุว่ามันไม่รู้จักทำกรงานโดยไม่ต้องเป็นทุกข์ ถูกแล้วถ้าว่าทำเพื่อเงินมันก็จะพอจะไม่เป็นทุกข์แต่มันก็เป็นการทนทำนะ ทนทำเพื่อรับทำเอาเงินเป็นค่าจ้างค่าอะไรตามนั้นมันก็ยังเป็นทุกข์และต้องทนทำ ต้องฝืนทำไม่สนุก ยิ่งทำเพราะถูกบังคับในหน้าที่บังคับแล้วยังไม่เป็นสุขเลย แต่ถ้ามันพอใจว่ามันเป็นสิ่งประเสริฐในชีวิตของมนุษย์ เป็นการกระทำตามอย่างพระพุทธเจ้าหรือว่าเป็นอุดมคติของโพธิสัตว์นั้น มันพอใจมันอยากทำ มันอยากทำ ทำแล้วมันพอใจ ใ้ นิสัยอยากทำงานนี้ผมเชื่อว่ามันเป็นสัญชาติญาณอันหนึ่งแน่นอนติดมากับสัญชาติญาณคือความรู้

ที่เกิดได้เองโดยไม่ต้องสั่งสอน เคยเห็นเด็กตัวเล็ก ๆ ตัวเล็ก ๆ มาก ๆ ๒ ขวบ ๓ ขวบหรือไม่ถึง พอเดินได้เปาะแปะเนี่ย มันยังมาอยากทำงาน มันมาขอทำงานแม่หนูทำเอง แม่หนูทำเอง มาขอทำงานมาแย่งทำงาน เป็นสัญชาติญาณที่ไม่มีใครสอนแต่ว่าสัญชาติญาณอันนี้มันเปลี่ยนไปเป็นกิเลสเสีย ไปเป็นความเห็นแก่ตัวเสียพอโตขึ้นมาไม่อยากทำงาน ไม่มาขอหนูทำเอง หนูทำเอง แต่หนูไปนอน หนูหนีไปเที่ยวเสียดีกว่า มันไม่ถูกต้อง ควรจะรักษาสัญชาติญาณในการที่ว่าขอทำงานให้ติดเป็นนิสัยเรื่อย ๆ ไปเรื่อย ๆ อย่าให้กิเลสเกิดขึ้นครอบงำ มันเป็นการเข้าใจผิดเป็นความรู้ที่ไม่ถูกต้องว่าไม่ทำงานเท่าไรยิ่งดี เอาประโยชน์ได้โดยไม่ต้องทำงานเท่าไรก็ยิ่งดีนั่นนะคือคอร์ปชั่น คอร์ปชั่นของความยุติธรรมในโลก ต่อความยุติธรรมในโลก

ถ้ารู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิตเป็นมนุษย์ สิ่งสูงสุด
เค้าคืออะไร ทำหน้าที่ ทำหน้าที่ของมนุษย์ที่ถูก
ต้องแล้วก็รู้ว่าไ้หน้าที่ของมนุษย์นั้นไม่ใช่เพียง
แต่เพื่อตัวเองอย่างเดียว มีหน้าที่ที่จะต้องช่วยผู้
อื่นด้วยในฐานะที่ว่ามันเป็นเพื่อนร่วมโลกกันก็ได้
หรือว่าในฐานะที่เป็นเพื่อนร่วมเกิดแก่เจ็บตาย
ด้วยกันก็ได้ คิดให้ลึกลงไปว่าเรามีความเกิดแก่
เจ็บตายร่วมกัน มีความทุกข์อย่างเดียวกัน มี
กิเลสอย่างเดียวกัน มีปัญหาอย่างเดียวกัน เขา
เรียกว่ามีหัวอกเดียวกัน มีปัญหาที่ทรมาณใจ
อย่างเดียวกันเรียกว่ามีหัวอกอย่างเดียวกันแล้ว
ทำไมเราจะไม่ช่วยเหลือ และเมื่อได้ช่วยก็ควรจะ
พอใจ ควรจะพอใจเมื่อได้ช่วย มีคำกล่าวที่ว่าทน
อยู่ไม่ได้เพราะความกรุณาเป็นลักษณะของมหา
บุรุษ ทนนิ่งดูตายอยู่ไม่ได้เพราะมีความกรุณา
ต้องออกไปช่วย เนี่ยทนไม่ได้เพราะความกรุณา

เป็นลักษณะของมหาบุรุษ ไม่ใช่จะทำเอาหน้าเอาตาเป็นมหาบุรุษ แต่ว่าทำให้มีความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้อง มีความเป็นมนุษย์ชั้นดีชั้นสูงที่เขาเรียกกันว่ามหาบุรุษหรืออะไรก็ตามใจนั้นแหละ ถ้าว่าใครมีก็แปลว่าผู้นั้นได้มีสิ่งทีประเสริฐสุดสำหรับความเป็นมนุษย์คือเขาจะรักหน้าที่ รักหน้าที่ รักหน้าที่ โดยดูตายไม่ได้ เพราะความรักหน้าที่แล้วก็เลยช่วย ช่วยสุดที่จะช่วยได้เสมอไป มันก็เลยเป็นผล พอใจตัวเอง ยกมือไหว้ตัวเองได้ สนุกในการทำงานได้ พอได้ทำสิ่งที่เป็นการช่วยเหลือผู้อื่นก็พอใจ ก็พอใจ ชื่นใจในตัวเองก็ทำงานสนุก แม้ว่าจะทำไร่ทำนาเหงื่อไหลไคลย้อยอยู่กลางทุ่งนาก็รู้ว่ามันเป็นหน้าที่นี้มันถูกต้องแล้ว มันมีประโยชน์ มันจะช่วยคนทุกคนให้ได้พลอยได้รับประโยชน์จากการทำนาของเรา หรือให้ไกลไปกว่านั้นลึกไปกว่านั้น

เพราะว่าเป็นผู้บูชาหน้าที่ เคารพหน้าที่

หน้าที่ คือสิ่งที่พระพุทธเจ้าก็เคารพ

ผมขอพูดคำนี้แล้วๆ เล่าๆ ซ้ำๆ ซากๆ
 พุทฺติใครจะรำคาญก็สุดแท้เถิดแต่จะขอพูดอยู่
 เสมอว่าหน้าที่นั้นคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านเคารพ
 พระพุทธเจ้าท่านเคารพหน้าที่ ทำใช้คำบาลี
 อินเดียโบราณว่า “ธรรมะ” “ธรรมะ แปลว่า
 หน้าที่” คำว่าธรรมะๆ นี้เขาพูดกันอยู่ก่อน
 พระพุทธเจ้าเกิด พระเจ้ายังไม่ได้สั่งสอนอะไร
 สักทีก็มีคำว่าธรรมะๆ ใช้แล้ว คือหน้าที่ๆ แม้
 แค่ว่าคนในยุคแรกที่สุดพอล้มหล่อมตาขึ้นมาจาก
 ความเป็นป่าเถื่อนมีสติปัญญาพอสมควรแล้วก็ได้
 สังเกตเห็นว่า โอ้ โอ้สิ่งที่ต้องทำมันคือหน้าที่ๆ
 ทำแล้วช่วยให้เรารอดนั่นนะคือหน้าที่ แต่เขา
 ไม่ใช่คนไทยเขาจะใช้คำว่าหน้าที่ได้อย่างไรแหละก็

ต้องใช้ตามภาษาที่นั่นนะ อย่างอินเดียโบราณก็ใช้
คำว่า “ธรรมะๆ แปลว่าหน้าที่ๆ” บอกเพื่อนฝูง
ทุกคนให้เคารพหน้าที่คือเป็นสิ่งสูงสุดไม่ทำแล้วก็
ตายก็ไม่ได้อยู่ ก็จริงของเขา ลองคิดดูไม่ทำ
หน้าที่มันก็คือตาย ทำหน้าที่คือรอดชีวิตอยู่
เดี๋ยวนี้เราไม่ทำหน้าที่ก็คือตายทั้งนั้นนะ ทั้งคน
ทั้งสัตว์ทั้งต้นไม้ ทำหน้าที่มันก็คือรอด ผู้ที่ช่วย
ให้รอดได้แท้จริงคือหน้าที่ หน้าที่นั้นนะคือ
พระเจ้าผู้ช่วยให้รอด พระเจ้าที่แท้จริงคือหน้าที่
ที่ทำแล้วมันก็ช่วยให้เกิดความรอด ทางกายก็
รอด ทางจิตก็รอด ทางวิญญาณก็รอด รอดไปทุ
กระดับๆ เนี่ยเรียกพระเจ้าผู้ช่วยให้รอดคือ
หน้าที่ พอได้ทำหน้าที่แล้วจะคิดยังไง คิดว่า
พระเจ้าช่วยเราก็ได้หรือก็มีความยุติธรรมที่จะพูด
ว่าเรานี้แหละเป็นพระเจ้าเสียเอง ทำหน้าที่ที่ได้
ช่วยให้รอด เราก็เป็นพระเจ้าเสียเอง ช่วยตัวเรา

ก็ได้ ช่วยผู้อื่นก็ได้ ทำหน้าที่เพื่อช่วยให้รอดก็ได้ เป็นพระเจ้าหรืออย่างน้อยก็ได้เป็นผู้ที่ปลอดภัย รอดเพราะพระเจ้าช่วย หน้าที่ๆ เป็นอย่างนี้ เมื่อคนๆ แรกพูดคำนี้ขึ้นมาก็พูดๆ ให้คนอื่นฟัง ก็พูดต่อๆ กันไปใช้คำเดียวกันมาว่า “ธรรมะๆ” คือสิ่งที่ต้องทำแล้วก็รู้มากขึ้นสูงขึ้นไปว่าสิ่งที่ต้องทำ นั้นคืออะไร เพราะฉะนั้นธรรมะนั้นก็เปลี่ยนๆ สูงๆ ขึ้นไปยังคงเรียกว่าธรรมะที่อยู่ในฐานะเป็น คำสั่งสอนคือบอกต่อๆ กันไปก็เรียกว่าธรรมะที่ ประพฤติปฏิบัติลงไปจริงๆ ก็เรียกว่าธรรมะที่ได้ ผลมาจากหน้าที่ เป็นผลเดี๋ยวก็เรียกว่าธรรมะ เกี่ยวกับหน้าที่ก็เรียกว่าธรรมะหมด ก็มีครูบา อาจารย์ พระศาสดา ฤษีชีไพร มุนีอะไรก็ตาม รู้จักหน้าที่ที่ สูงขึ้นมาๆ ทางจิตใจจนกระทั่ง เกิดพระพุทธรเจ้ารู้จักหน้าที่สูงสุด ทำลายกิเลส หมดจดสิ้นเชิง บรรลุความเป็นพระอรหันต์หรือ

บรรลุนิพพานคือหน้าที่สูงสุด หน้าที่สูงสุด การกระทำเพื่อดับทุกข์ได้คือหน้าที่

“เรายังอ่านพบในพระบาลีว่าพอพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วใหม่ ๆ หยก ๆ เกิดฉงนขึ้นมาในพระทัยว่า เอ้ ต่อไปนี้จะเคารพใครรู้ธรรมะสูงสุดอย่างนี้แล้ว อ้าว เคารพธรรมะคือหน้าที่ เคารพธรรมะ ๆ คือหน้าที่ ประกาศออกมาเป็นประกาศิตเลย่ว่าพระพุทธเจ้าทุกพระองค์อดีตก็ดี อนาคตก็ดี ปัจจุบันก็ดีล้วนแต่เคารพธรรมะตอนนี้เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย บาลีจำไม่ค่อยได้ เย จ สมพุทฺธา อติตา เย จ พุทฺธา อนาคตา โย เจตฺรหิ สมพุทฺโธ พุทฺธนํ โสกนาสโน สพุเพ สทฺธมฺมครุโน วิหริสฺสุ วิหรนฺนติ จ อถาปี วิหริสฺสนฺติ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ในอดีต อนาคต ปัจจุบันเคารพธรรมะเอสา พุทฺธาน ธรรมดา นั้นเป็นธรรมดาของ

พระพุทธเจ้าทั้งหลาย” เคารพหน้าที่ เคารพหน้าที่ หน้าที่คือสิ่งที่ทำให้พ้นทุกข์ ดับทุกข์ เมื่อดับของตัวเองเสร็จแล้วก็ช่วยดับของผู้อื่นก็เป็นหน้าที่เหมือนกันก็จึงมีหน้าที่ดับทุกข์ของตัวเองและช่วยผู้อื่นดับทุกข์ของผู้อื่นด้วยเป็นหน้าที่เนี่ยคือธรรมะ พอได้ทำงานที่มีประโยชน์เป็นการช่วยเขาก็เรียกว่ามีธรรมะ ไถนาอยู่เป็นธรรมะ ทำสวนทำนาก็เป็นธรรมะคือทำหน้าที่ ค้าขายก็เป็นหน้าที่ ทำราชการก็เป็นหน้าที่ เป็นกรรมกรก็เป็นหน้าที่ เป็นศิลปินก็เป็นหน้าที่ งานประณีต เป็นขอทานก็เป็นหน้าที่ ขอทานให้ถูกต้องขอทานที่ดีก็มีธรรมะของคนขอทาน มีธรรมะของชาวนา มีธรรมะของชาวสวน มีธรรมะของพ่อค้า มีธรรมะของข้าราชการ มีธรรมะของหมอ ของศิลปิน ของอะไรก็ตามกระทั่งว่าสุดท้ายก็ของคนขอทาน ธรรมะของคน

ขอทานทำให้ดีที่สุดพอใจที่สุดแล้วมันก็ช่วยได้ เป็นขอทานที่ดี ไม่เท่าไรก็ช่วยพ้นจากความเป็นคนขอทานกลายเป็นคนธรรมดากลายเป็นคนมีเงินมีทองเป็นผู้ร่ำรวยไปก็ได้ ทำดีที่สุดทุกหน้าที่ทุกระดับชั้นตอนคือพ้นมาจากความเป็นคนขอทานแล้วก็มาเป็นกรรมกร เป็นลูกจ้าง เป็นคนขายของเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นขายของมากชั้นก็กลายมาเป็นคนรวยได้ก็มีอยู่อย่างนี้ หน้าที่เป็นสิ่งสูงสุดคือช่วยให้รอด ธรรมะก็คือสิ่งสูงสุดที่ช่วยให้รอดพ้นเป็นสิ่งเดียวกัน เมื่อเรียกเป็นภาษาไทยเรียกว่า “หน้าที่” เมื่อเรียกเป็นภาษาอินเดียโบราณโบราณนั้นเรียกว่า “ธรรมะ” ฉะนั้นการที่ได้ทำหน้าที่ ๆ ก็คือการได้ปฏิบัติธรรมะแล้วก็พอใจเพราะว่าได้ปฏิบัติธรรมะคือสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคารพ มันจะโง่ไปถึงไหนได้มีสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคารพแล้วยังไม่พอใจ มันจะเป็น

คนโง่ไปถึงไหนละ มันไปทำหน้าที่ๆ คือสิ่งที่
 พระพุทธเจ้าเคาะพริก มันก็ควรจะพอใจๆ ทำ
 หน้าที่สนุกสนานเพลิดเพลินไปนี่ก็เรียกว่าถูก
 ต้องสมบูรณ์ ขอให้เป็นอย่างนี้ ขอให้เราพอใจ
 เมื่อได้ทำหน้าที่คือมีสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคาะพริกใน
 เราคือธรรมะ

ถ้ามีการทำหน้าที่แล้วก็มีธรรมะไม่ต้องถาม
 ที่มันทำอยู่โดยธรรมชาติที่เรา ไม่รู้สึก เช่นว่าใน
 เลือด ในเนื้อ ในหนัง ร่างกายเรานี้มันประกอบ
 อยู่ด้วยเซลล์ๆ ตัวเล็กๆ ถ้วนแต่มีชีวิตไม่รู้จัก
 ล้าๆ ตัว ทุกตัวทำหน้าที่ ไม่ต้องใครใช้ เรา
 มันจึงรอดชีวิตอยู่ได้ เห็นไหมเพราะไอ้เซลล์ทุก
 ตัวมันทำหน้าที่คือว่าเซลล์ส่วนที่ประกอบกันขึ้น
 เป็นมือ มือก็ทำหน้าที่ของมือ ที่ประกอบกัน
 เป็นเท้าก็ทำหน้าที่ของเท้า ที่ประกอบกันเป็นตา
 หูจมูกลิ้นกายก็ทำหน้าที่ๆ เซลล์ทุกๆ เซลล์ที่

มันประกอบกันขึ้นเป็นอวัยวะส่วนนั้นรวมกัน เป็นมนุษย์คนหนึ่งมันก็ต้องทำหน้าที่ของมนุษย์ คนหนึ่งให้เต็มให้บริบูรณ์ หน้าที่ก็คือว่าไปให้ถึงที่สุด สูงสุดของความเป็นมนุษย์ ไปเป็นพระอรหันต์ไปนิพพานนั่นนะนั่นมันหน้าที่ที่ชอบหรือไม่ชอบก็ตามใจแต่ความจริงมันจะมีอยู่อย่างนั้นมันเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ขอให้เราได้ทำหน้าที่ให้เดินไปในหน้าที่ แม้จะแต่งงานสมรสกันก็อย่าเพื่อนอนกันเลย รัชกาลที่ ๖ สอนอย่างนี้เป็นคำพูดที่ค่อนข้างจะโศกโศก ไม่ได้แต่งงานเพื่อนอนกัน แต่งงานเพื่อทำหน้าที่ของมนุษย์ให้มันง่ายขึ้นครึ่งหนึ่ง เมื่อก่อนทำคนเดียวเดี๋ยวนี้มีสองคนมาช่วยกันแบ่งกันทำมันก็เบากว่าครึ่งหนึ่งแล้วก็มีเพื่อนทำมันก็สนุกกว่า แม้แต่จะการแต่งงานกันนี้สมรสกันก็เพื่อทำหน้าที่ของมนุษย์ไม่ใช่เพื่อกามารมณ์ไม่หลอกลวงอะไรอย่างนั้น เมื่อมนุษย์

มองเห็นว่าเรามีหน้าที่ เรามีหน้าที่ที่จะต้องถึงความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์ ความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์นี้มันอยู่ในหลักศีลธรรมสากลที่เขาใช้เป็นหลักสากลมีอยู่ในเรื่องกายธรรมสากล Morality มีหนังสือเรื่องนี้ไปเปิดดูสิมันก็มีหลักจริยธรรมสากล ข้อแรกจะมีความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์ จริยธรรมสากลที่จะต้องปฏิบัติอย่างนั้น ๆ แล้วเหตุผลที่จะต้องปฏิบัติอย่างนั้น ๆ ก็เรียกว่า**จริยศาสตร์** เรียกว่า **“Ethic” Ethic Philosophy** ของ Morality มันยาวนาน เขาเรียกว่า **“Ethic” Ethic** สั้น ๆ คือ**จริยศาสตร์** Morality นั้นมันเป็นจริยธรรมกำกับความหมายไว้ว่าเมื่อถึงจุดสูงสุดของความ เป็นมนุษย์ ดีที่สุดของความ เป็นมนุษย์เรียกเป็นภาษาละตินใช้รวมกันไม่ต้องใช้เป็นภาษาอื่นว่า **Summum Bonum** มันเป็นคำแปลของภาษา

ละตินแต่ก็ไปใช้ในระบบจริยธรรมสากลทุกชาติ
ทุกภาษาไม่ต้องแปลก็ได้ ไม่ต้องแปลเป็นภาษา
นั้นๆ ก็ได้เรียกว่า **Summum Bonum** ก็แล้ว
กัน ส่วนหนังสือคำมั่นนี้ก็แปลว่าดีที่สุดของ
มนุษย์ ทำดีที่สุดของมนุษย์

ข้อ ๑ ก็คือเต็มแห่งความเป็นมนุษย์

ข้อ ๒ มีความสุข

ข้อ ๓ ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่

ข้อ ๔ มีความรักสากลคือรักทุกชีวิต
ทั้งหมดทั้งสิ้น

นี่เป็นหลักจริยธรรมสากลก็เข้ากันกับเรื่องที่เรา
กำลังพูด มีความเต็มแห่งความเป็นมนุษย์
แล้วมีความสุขอยู่ตลอดเวลาที่ทำการงานเพราะ
รู้ว่าได้ทำถูกต้อง มีความสุขที่แท้จริงไม่ใช่หลอก
หลวงอยู่ตลอดเวลาเพราะได้ทำหน้าที่อยู่ตลอด
เวลาก็มีความสุขอยู่ตลอดเวลา ใ้ความเพลิดเพลิน

ที่หลอกลวงสนุกสนานเริ่ดรอยทางกามารมณ์
 นั้นไม่ใช่ความสุขในที่นี้ ในนั้นเป็นความเพลิน
 เพลินที่หลอกลวง ถ้าเป็นความสุขที่แท้จริงในที่
 นี้คือได้ทำสิ่งที่ถูกต้อง พอใจตัวเอง ยกมือไหว้
 ตัวเองได้เรียกว่าความสุข ยกมือไหว้ตัวเองได้
 เมื่อใดก็เป็นสวรรค์ เมื่อนั้นเกลียดหน้าหน้าตัวเอง
 เมื่อไรก็เป็นนรกเมื่อนั้น ขอให้ทำชนิดที่ว่ายกมือ
 ไหว้ตัวเองได้ก็มีความสุขเพราะทำหน้าที่เพื่อ
 หน้าที่ **Duties for the duty's sake** ทำ
 หน้าที่เพื่อประโยชน์แก่หน้าที่คือไม่มีตัวกู ไม่มี
 ตัวกูที่ทำเพื่อตัวกูก็ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ ก็เป็น
 หน้าที่บริสุทธิ์เนี่ยควรจะนึกถึง ทำหน้าที่เพื่อ
 ความบริสุทธิ์ไม่ใช่เพื่อเงินเพื่ออะไรทำนองนั้นแต่
 มันได้มากก็ตามใจมันช่างหวัมัน มันจะได้มาแต่ว่า
 โดยเจตนาแท้จริงแล้วทำหน้าที่เพื่อหน้าที่
 เพราะเคารพหน้าที่เพราะเคารพสิ่งสูงสุดที่

พระพุทธเจ้าก็เคารพก็เลยวิเศษได้ทำสิ่งที่สูงสุดก็มีความสุข ความพอใจแล้วก็มีความรักสากลคือรักทุกชีวิตเหมือนที่พูดว่ารักเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายรักชีวิตทุกชนิดทุกชั้นที่มันอยากจะดับทุกข์อยากมีความสุข รักมันทุกชั้นนั่นนะ แม้แต่ไ้อจริยธรรมสากลมันก็มีหลักตรงกันกับหลักธรรมะอันสูงสุดลึกซึ้งในพระพุทธศาสนาของเรา

ข้อที่ ๑ **Perfection**; who the man perfected เป็นมนุษย์ที่เต็ม

ข้อที่ ๒ มี **Happiness** คือความสุขที่แท้จริงไม่ใช่ความเพลิดเพลินที่หลอกลวง

ข้อ ๓ **Duties for the duty's sake** หน้าที่เพื่อประโยชน์แก่หน้าที่

ข้อที่ ๔ **Universal love** ความรักสากลตลอดจักรวาล Universe

นี่มันเป็นได้แบบนี้ถึงขนาดนี้ ถ้าเคารพ

หน้าที่บูชาหน้าที่แล้วมันเป็นได้อย่างนี้ ถ้าไม่
 เคารพหน้าที่เพียงอย่างเดียวมันล้มหมด ล้ม
 ละลาย ล้มเหลว ขอให้สนใจกันไว้ให้ดี ๆ เกิด
 เมื่อได้ทำหน้าที่แล้วก็ชื่นใจ ทั้งวันทำหน้าที่ก็มี
 ความสุขตลอดทั้งวัน เพราะหน้าที่นั้นทำให้เกิด
 ความสุขพอใจที่ได้ทำหน้าที่ ค่ำลงยกมือไหว้ตัว
 เองได้เพราะเต็มไปด้วยความถูกต้อง ทั้งวัน ๆ
 เต็มไปด้วยความถูกต้อง ๆ พอใจ ถูกต้อง พอใจ
 ก็จบความเป็นมนุษย์ เป็นมนุษย์ที่เต็มมีความสุข
 ที่แท้จริง แล้วก็ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่ แล้วก็
 ความรักที่เป็นสากลไม่เลือก ไม่จำกัด ไม่มีขีด
 ขัน นี้ประโยชน์สูงสุดคือเป็นอย่างนี้

อุดมคติของโพธิสัตว์ก็คือ ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่

แล้วก็ทำเพื่อความรักสากล กล้าสละชีวิต
 ของตนเพื่อความรอดของผู้อื่นก็มีความสุขในการ

ทำหน้าที่ มีความเต็มเปี่ยมแห่งความเป็นมนุษย์
 อยู่ในการกระทำหน้าที่ มีอุดมคติของโพธิสัตว์
 เราไม่ได้รอดตีที่จะเห่อ ๆ ที่จะเป็นโพธิสัตว์แต่ว่า
 มันเป็นเรื่องที่เอามาเป็นแบบอย่างเป็นหลักเกณฑ์
 ได้เรียกว่าเดินตามรอยพระโพธิสัตว์ก็แล้วกัน
 อุทิศชีวิตเพื่อผู้อื่นเพื่อหน้าที่ เท่าที่สังเกตมาพบ
 ว่าโพธิสัตว์นี้ก็มีอุดมคติ “**สุทธิ ปัญญา เมตตา
 จันดี**” ไม่ต้องถึงกับ ๑๐ อย่างในคัมภีร์ของเรา
 หรอก มหายานก็มี ๖ บารมีโพธิสัตว์ แต่โพธิ
 สัตว์ของพมมี ๔ ก็พอ “**สุทธิ ปัญญา เมตตา
 จันดี**” ช่วยจำไว้ด้วยทุกองค์ “**สุทธิ ปัญญา
 เมตตา จันดี**” ๆ

สุทธิ คือ ชื่อตรง บริสุทธิ ไม่คดโกง...ได้
หมด, ชื่อตรง บริสุทธิ เปิดเผย = สุทธิ
ปัญญา มีปัญญารอบรู้สิ่งที่จะต้องทำ
เมตตา รักษาคน

ขันตี ต้องอดทน ถ้าไม่อดทนไม่มีทางที่จะทำสำเร็จ ความอดทนนี้ต้องมีอยู่ตลอดเวลา แม้ว่าจะนั่งตรงนี้ก็ตั่งนั่งด้วยความอดทน ไม่งั้นมันนั่งอยู่ไม่ได้ ถึงจะนอนก็จะต้องนอนอยู่ด้วยความอดทนเหมือนกันไม่งั้นมันนอนอยู่ไม่ได้

ความอดทนมันจะแทรกอยู่ในการงานทุกชนิด การงานทุกชนิดมันจึงลุล่วงไปด้วยดีต้องมีความอดทน ต่อให้มีปัญญาเลิศฟ้าถ้าไม่มีความอดทน ล้มเหลวหมดถ้าไม่ทำอะไร พอเหนื่อยเข้าก็เลิกเสีย มีความอดทนเถอะมันจะช่วยตัวเองได้ ใ้ความรู้ท่วมหัวเอาตัว ไม่รอดนี่เพราะไม่มีความอดทน ปัญญามันก็เลยช่วยไม่ได้ ปัญญามีเท่าไรความอดทนต้องมีเท่านั้น อดทนได้รอบด้านแหละ อดทนอย่างยิ่งหรืออดทนจากกิเลสที่มันบีบบังคับให้ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ เราอดทนได้ อดทนต่อกิเลส นี่เป็นความอดทนที่

เป็นเนื้อเป็นตัวของความสำเร็จ ไม่มีความอดทน
แล้วก็จะไม่ทำอะไร ความรู้ก็เป็นหมั่นเปล่า นี่จึง
ทำให้ทั้ง ๔ อย่างนี้กลมกลืนกันที่สุด สุทธิ =
บริสุทธิ์, ปัญญา = รู้สิ่งที่ควรรู้, เมตตา = รัก
ชีวิตทุกชีวิต, ขันติ = อุดกั้น อดทนในหน้าที่
ของตน อดทนต่อการบีบคั้นของกิเลสนั้นเป็นสิ่ง
ที่สูงที่สุด อดทนในการทำประโยชน์นั้นแหละเป็น
สูงสุด ถ้าไม่อดทนต่อกิเลส กิเลสก็ใช้ไปเที่ยวไป
เล่นไปหัวเสีย อดทนต่อการบีบบังคับของกิเลส
กิเลสจะบังคับให้ไปดูหนังดูละครไปเที่ยวเล่นหัว
เสีย อดทนต่อการบังคับของกิเลส ทำหน้าที่อยู่
ที่นี้ได้ หน้าที่จะสำเร็จได้เพราะความอดทนขอให้
จำว่าอุดมคติของโพธิสัตว์เป็นอย่างนี้

เมื่อได้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นแล้วก็ชื่นใจ
ตัวเอง ชื่นใจตัวเอง ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นนั้น
ประโยชน์มันได้แก่ทุกคนมันรวมทั้งผู้ทำนั้นด้วย

จะได้ลึกซึ้ง ๆ ก็คือทำให้จิตใจสูง จิตใจสูง หมด
 ความเห็นแก่ตัว เดินทางไปทางฝ่ายของพระ
 อรหันต์ได้อย่างนั้น แต่คนโง่ก็คิด เออ เอาไปให้
 ผู้อื่นไปช่วยผู้อื่นเราก็ไม่ได้ทำอะไร เราก็ไม่ได้กิน
 อะไร เราก็ไม่ได้เงินแต่ที่จริงมันได้มากกว่าอะไร
 หรือมันได้มากกว่าเงิน ในการช่วยเหลือผู้อื่นนั้น
 มันช่วย ลดความเห็นแก่ตัว ลดกิเลสของตัว
 แล้วจะเอาอะไรกันอีกเล่า หน้าที่เพื่อตนก็ทำ
 หน้าที่เพื่อคนอื่นก็ทำเรียกได้ว่าทำหน้าที่ทั้ง ๒
 หน้าที่ เรามีหน้าที่ถึง ๒ หน้าที่คือช่วยตนเอง
 และช่วยผู้อื่นก็เป็นอุดมคติของโพธิสัตว์ ถ้าเห็น
 แก่ตัวมันก็เป็นคนโง่โดยคิดว่าเราอยู่คนเดียวก็ได้
 มันก็เป็นคนโง่ที่สุดในหมู่บ้านนี้ เราอยู่คนเดียว
 ก็ได้อันนี้มันก็ไม่ถูก นี่มาอยู่ในโลกนี้คนเดียวได้
 มันก็ยังโง่ที่สุด เอาหละเป็นอันว่าจะทำประโยชน์
 ตนและประโยชน์ผู้อื่นคือประโยชน์ทั้ง ๒ เนี่ยให้

บริสุทธฺิ ให้บริบูรณ์โดยการเคารพหน้าที่ เคารพ
หน้าที่คือเคารพสิ่งที่พระพุทธรองค์ทรงเคารพ
อย่าให้เป็นว่าเราเคารพพระพุทธรเจ้าแต่เราไม่
เคารพสิ่งที่พระพุทธรเจ้าท่านเคารพ นี่มันเล่น
ตลก ถ้าเคารพพระพุทธรเจ้าแล้วก็ต้องเคารพ
สิ่งที่พระพุทธรเจ้าเคารพด้วย ดังนั้นพอได้ทำ
หน้าที่แล้วให้ชื่นใจๆ เป็นสุข สนุกในการทำ
หน้าที่ มันก็สมบูรณ์ทุกเรื่อง สมบูรณ์ นี่ขอให้
ช่วยกำหนดจดจำให้ดีว่าคำว่าอุดมคติของโพธิ
สัตว์นั้นควรจะมี ไม่ใช่เห่ออยากเป็นโพธิสัตว์
เราเอามาใช้เป็นประโยชน์ได้ถึงจะเป็นพระโพธิ
สัตว์ก็จะเสียหายอะไรมันก็ยังกว้างขวาง ทำ
ประโยชน์กว้างขวางกว่าที่จะเป็นแต่เราคนเดียว
นี่ทางฝ่ายมหายานเขาชักจะดูหมิ่นพระโพธิสัตว์
ของเถรวาทนี้ใจแคบเพื่อตัวคนเดียว พระโพธิ
สัตว์ของมหายานนั้นกว้าง กว้างเพื่อทุกคน

เอาล่ะ เราไม่มีมหายานไม่มีเถรวาท ใช้อะไร
มันเป็นประโยชน์แก่การดับทุกข์ทำให้เกิดสันติสุข
ในสากลโลกนี้แล้วก็เอาอย่างนั้นเถิด เท่านั้นเรา
จะเป็นพระก็ดี เป็นฆราวาสก็ดี มีหน้าที่การงาน
อย่างไรก็ดีจึงให้มีอุดมคติของโพธิสัตว์เหลือหรือ
เจืออยู่ด้วยเสมอไป ยังไม่มีอะไรจะทำก็ทำบท
เรียนฝึกหัดไว้ การเอาข้าวให้มดกินเหมือนยายชี
คนนั้นก็ได้อีกว่าไม่ทำอะไรเสียเลย ให้มันมีการ
ฝึกตนเองชนิดที่ว่าได้ทำให้ผู้อื่นได้รับความสุข
ความพอใจครั้งหนึ่งเป็นอย่างน้อยเสมอมาก่อนแต่ที่
จะกินเอง ก่อนแต่ที่จะมีความสุขเองนี่เป็น
อุดมคติของโพธิสัตว์

หวังว่าท่านผู้ฟังทั้งหลายจะได้นำเอาไปคิด
นึกพิจารณาดู ไม่ต้องเชื่อผม ไปพิจารณาดูว่าจะ
เป็นประโยชน์ไหม มันจะช่วยเกิดความสันติสุข
สันติภาพไหม มันจะลดกิเลสไหม มันจะช่วย

จิตใจสูงชันใหม่ ไม่ต้องเชื่อผม ไปคิดเอาเอง
ไปดูเอาเอง ไปใคร่ครวญเอาเอง ถ้าเห็นว่ามัน
เป็นอย่างนั้นได้ก็ทำๆ ก็จะเกิดการก้าวหน้าใน
ทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา
เป็นสุขอยู่ทุกทิพาราตรีโดยแน่นอน ขอยุติการ
บรรยายด้วยความสมควรแก่เวลาลงไว้เพียงเท่านี้

.....

รายชื่อหนังสือธรรมะเล่มน้อย

๑๒ เล่ม เมื่อปี ๒๕๕๒ ประกอบด้วย

๑. ปีใหม่ ต้องดีกว่า ปีเก่า ๒. น้ำพริกถ้วยเดียว แก้ปัญหาได้หมดทั้งโลก ๓. กรรมในพระพุทธศาสนา ๔. นิพพานสำหรับทุกคน ๕. มาเป็นพุทธศาสนิกชนเถิด ๖. กาลามสูตรช่วยด้วย! ๗. ศึกษาวิจารณ์ ๘. โลกอาจรอดได้ แม้เพราะกตัญญูกตเวที ๙. ดับไม่เหลือ ๑๐. เสี่ยงแห่งความไม่มีทุกข์ ๑๑. เสี่ยงแห่งความสงบ ๑๒. อาหารใจ

๑๒ เล่ม สำหรับ ปี ๒๕๕๓ ตามลำดับเดือน ประกอบด้วย

๑. ความสุขปีใหม่...กลิ้งให้ดีกว่าปีเก่า ๒. เป้าหมายชีวิตและสังคม ๓. อุดมคติของโพธิสัตว์ ๔. ยอดแห่งความสุข ๕. การเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง ๖. วิปัสสนาระบบลัดสั้นสำหรับประชาชนทั่วไป ๗. ทำบุญ ๓ แบบ ๘. แม่คือผู้สร้างโลก ๙. บุตรที่ประเสริฐที่สุด ๑๐. ดำรงจิตไว้อย่างถูกต้อง ๑๑. ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง ๑๒. ดอกสร้อยยแสดงธรรม ๒๔ ฉากของชีวิต

ธรรมะใกล้มือ

- สมัครรับ SMS ข้อธรรมฟรี เฉพาะเครือข่าย AIS
กด *455233300 แล้วกดโทรออก
- ธรรมะ “Twitter” ที่ www.twitter.com/buddhadasa
- ธรรมะดีดี (D³) รับ “ข้อธรรม” และ “เสียงธรรม”
www.facebook.com/buddhadasaarchives
www.facebook.com/book.bia
www.dhamma4u.com
www.bia.or.th
www.life-brary.com
- แอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ทั้ง iOS และ Android
  - BIA Dhamma eTravel : เที่ยวทั่วไทยให้ถึงธรรม
เปิดพื้นที่ธรรมในหัวใจสำหรับผู้ปฏิบัติธรรมมือใหม่
  - BIA Meditation : สงบจิต พินิจ ภาวนา
สัมผัสสมาธิกับการดับเสียงธรรมชาติ

ธรรมะในสวน ตักบาตรเดือนเกิด

- ทุกวันอาทิตย์แรกของเดือน ที่สวนโมกข์กรุงเทพ
- บูชาพระรัตนตรัย รับศีล และฟังธรรม ตักบาตรแบบครั้ง
พุทธกาล แล้วร่วมกรวดน้ำแผ่เมตตา ร่วมกินข้าวกันบาตร
- เจริญสติภาวนา และกิจกรรมมหรสพเพื่อปัญญา

กระทรวงศึกษาธิการ วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

เป็นที่รวบรวม ดูแล รักษาและจัดระบบบริการการศึกษา ค้นคว้า เอกสารต้นฉบับและสื่อการศึกษาการเผยแพร่ต่างๆของท่านพุทธทาส ตลอดจนการให้บริการ ร่วมมือสนับสนุนการศึกษา ค้นคว้าวิจัย พัฒนาเผยแพร่และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านศาสนธรรม การจัดกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาและจิตใจ ให้เจริญเติบโตจนกล้าแข็งในความ ถูกต้องและดีงามอย่างริ้นรมย์ จนสามารถเป็นผู้ที่อยู่เย็นและเป็น ประโยชน์ยิ่งขึ้น